

larının öldürülmesini emreder. Fakat Dânyâl Allah'a yalvarır, nihayet kendisine kralın gördüğü rüyanın tabiri bildirilir (Daniel, 2/1-46). Bu başarısı üzerine Buhtunnasr Dânyâl'e secde kılarak onun Allah'ının ilâhların Allah'ı ve kralların rabbi olduğunu kabul eder; sonra da Dânyâl'i Bâbil vilâyetine hakîm ve bütün hikmetli adamlara reis yapar (Daniel, 2/46-48).

Daniel kitabında Buhtunnasr'ın Dânyâl'e gösterdiği ilginin, onun oğlu olduğu ileri sürülen (aş. bk.) Kral Belşatsar tarafından da devam ettirildiği bildirilmektedir. Buna dair rivayetlerin birine göre Kral Belşatsar'ın verdiği bir ziyafet sırasında sadece parmakları ve ayası görünen meçhul bir el sarayın duvarı üzerine bir yazı yazar. Hiç kimsenin okuyamadığı bu yazıyı Dânyâl okuyur ve mânasını açıklar. Bu yazıyı okuyacak olan kimse için kralın daha önceki vaadine uygun olarak Dânyâl'e, itibar sembolü olmak üzere erguvan renginde bir elbise giydirilir, boynuna altın gerdanlık takılır ve ülkede üçüncü hükümdar olacağı ilân edilir (Daniel, Bab 5).

Keldânî Kralı Belşatsar'ın öldürülmesi üzerine onun yerine kral olan Med Darius Dânyâl'i vezir yapar. Dânyâl diğer vezirlerin ve emri altındaki satrapların kiskançlığı sebebiyle aslanlar çukuruna atılır, fakat aslanlar ona zarar vermez (Daniel, 6/3-27). Darius'un hükümdarlığının birinci yılında Bâbil esaretinin yetmiş yıl süreceğine dair Yeremya peygambere verilen bilgiyi (Yeremya, 25/11-12) kitaplardan öğrenen Dânyâl (Daniel, 9/1-2) oruç tutar, dua eder, İsrâiloğulları'nın suçlu olduğunu kabul eder, tövbe eder ve Allah'tan kendilerini tekrar Kudüs'e döndürmesini diler. Bunun üzerine Ceb-râil gelerek bu iş için yetmiş haftalık bir sürenin hükümlüğünü bildirir (Daniel, 9/3-27). Pers Kralı Kuruş'un üçüncü saltanat yılında (m.ö. 536) bu dünyanın güçleriyle göklerin melekûtu arasında vuku bulacak son çatışmanın rü'yetini görür (Daniel, 10-12). Dânyâl, Buhtunnasr'ın saltanatının başından itibaren Medli Darius ve Persli Kuruş'un saltanatları dönemine kadar peygamberlik yaptığına göre oldukça uzun yaşamış olmalıdır. Ancak ne zaman ve nerede vefat ettiği bilinmemektedir.

Ahd-i Atîk'te Dânyâl ile ilgili olarak verilen bilgilerde hatalar mevcuttur. Dânyâl'in Bâbil'e götürülüşü, Yahuda Kralı Yehoyakim'in saltanatının üçüncü yılın-

da (m.ö. 606), Buhtunnasr tarafından Kudüs'ün kuşatılması ve mâbedin hazinelerinin kısmen yağmalanmasıyla tarihlendirilmektedir. Halbuki söz konusu tarihte ne Kudüs kuşatılmış ne de mâbedin hazineleri yağmalanmıştır (Ancien Testament, s. 1679). Diğer taraftan Belşatsar Buhtunnasr'ın oğlu olarak tanıtılmaktadır (Daniel, 5/12). Halbuki Babilonya Krallığı'nda böyle biri yoktur; Mezopotamya geleneği Belşarusur diye birinden bahsetmektedir; ancak o da Buhtunnasr'ın değil son Bâbil kralı Nabonid'in oğludur (Ancien Testament, s. 1694). Kitâb-ı Mukaddes'te Belşatsar'dan sonra krallığa Medli Darius'un geçtiği belirtilir (Daniel, 6/1). Ancak tarihte Medli Darius diye birisi de bilinmemektedir (Ancien Testament, s. 1697).

Kur'an-ı Kerîm ve hadislerde Dânyâl'in ne ismi ne de kendisiyle ilgili herhangi bir bilgi yer alır. Dânyâl diğer İslâmî kaynaklarda "mürsel" olmayan nebî ve bir bilge kişi (hakîm) olarak takdim edilir ve hayatıyla ilgili Kitâb-ı Mukaddes'ten kaynaklanan bazı rivayetler nakledilir. Bu rivayetlere göre Dânyâl peygamberler zürriyetindedir ve Buhtunnasr'ın Kudüs'ü işgalinden sonra Bâbil'e götürdüğü esirler arasındadır. Buhtunnasr'ın gördüğü rüyayı tabir etmesi üzerine Dânyâl ve arkadaşlarına iyi davranılmış, Buhtunnasr işlerinde ona danışmaya başlamış, bunu çekemeyen Mecûsiler, Buhtunnasr'ın ilâhına tapınmıyor, onun sofrasından yemiyor diye onu krala şikâyet etmişler, bunun üzerine Dânyâl yırtıcı hayvanların bulunduğu bir çukura atılmışsa da hiçbir zarar görmemiştir. Melek tarafından aynı çukura atılan Buhtunnasr ise hayvana dönüşmüş, yedi yıl bu vaziyette kalmış, daha sonra eski şekline döndürülerek krallığına devam etmiş ve Dânyâl ile arkadaşlarına tekrar değer vermek zorunda kalmıştır. İslâmî kaynaklara göre de Buhtunnasr'dan sonra onun oğlunun krallığında meçhul bir el tarafından sarayın duvarına yazılan esrarengiz yazıyı okuyup yorumlayan Dânyâl daha sonra Bâbil diyarındaki Sûs şehrinde yaşamış ve orada ölmüştür.

Bazı İslâmî kaynaklarda, Dânyâl'in cesedinin Hz. Ömer zamanında Ebû Mûsâ el-Eş'arî tarafından fethedilen Sûs şehrinde kralın hazine dairesindeki bir odada bulunduğu ve cenaze namazı kılınarak defnedildiği şeklinde mevsuk olmayan rivayetler nakledilmiştir (bk. Taberî, I, 553-554; Sa'lebî, s. 258-261).

BİBLİYOGRAFYA :

Ancien Testament, s. 1027, 1679, 1694, 1697; İbn Kuteybe, el-Ma'ârif (Ukkâse), s. 49; Taberî, Târîh (Ebû'l-Fazl), I, 553-554; Sa'lebî, 'Arâ'sü'l-mecâlis, s. 258-261; İbn Kesîr, Kıssaşü'l-enbiyâ, II, 315-319; E. Philippe, "Daniel Le Prophète", DB, II/2, s. 1247-1253; NDB, s. 167; B. Carra De Vaux, "Dâniyâl", JA, III, 479; G. Vajda, "Dâniyâl", EI² (Fr.), II/1, s. 115; H. L. Ginsberg — H. Z. Hischberg, "Daniel", EJD., V, 1274-1277.

ÖMER FARUK HARMAN

DÂR

(bk. EV).

DÂR

(الضار)

Allah'ın isimlerinden
(esmâ-i hüsnâ) biri.

"Zarar vermek" anlamındaki *darr* veya *durr* masdarından sıfat olup "zarar veren" veya "elem ve zarar verici şeyleri yaratan" mânası ile esmâ-i hüsnâ içinde yer alır. Kur'an-ı Kerîm'de daha çok menfaat (nef'), hayır ve rahmet kavramlarıyla birlikte ve bunların karşıtı olarak elliden fazla âyette geçen zarar kavramı bu âyetlerin bir kısmında, Allah'tan başka tapınan sözde tanrıların kendilerine de başkalarına da herhangi bir fayda veya zararlarının dokunamayacağı ifade eder. Bazı âyetlerde kimsenin Allah'a zarar veremeyeceği vurgulanırken altı âyette de Allah'ın kuluna zarar murad etmesi veya zarar dokundurması şeklinde kullanılır. Bunların hemen hepsinde zararın karşıtı olarak hayır, rahmet ve menfaat kelimeleri de zikredilmiştir. Diğer bazı âyetlerde, herhangi bir şekilde insana dokunan zararın Allah tarafından bertaraf edilmesinden (keşfü'd-durr) söz edilir (bk. M. F. Abdülbâkî, *Mu'cem*, "drr" md.). Kur'an-ı Kerîm'de zarar kavramının, her şey gücü yeten Allah'ı bırakıp da fayda veya zarar vermekten âciz olan putlara tapmanın mantıksızlığını vurgulayan bir üslup içinde kullanılmış olması, ayrıca karşıtı olan nef' vb. kelimelerle birlikte zikredilmesi, bu kavramın mutlak mânada Allah'a nisbet edilmesinin amaçlanmadığını gösterir. Nitekim bu kavram Kur'an'da sıfat sigasıyla (dâr) Allah'a izâfe edilmemiştir. Dâr, doksan dokuz ismi içeren hadiste *nâfi'* ismiyle birlikte (İbn Mâce, "Du'â", 10; Tirmizî, "Da'avât", 82), diğer bazı hadislerde de fiil şeklinde Allah'a nisbet edilir (*Müs-*

ned, I, 176; III, 453; İbn Mâce, "Aḥkâm", 17; Ebû Dâvûd, "Aḳẓiye", 31; Tirmizî, "Birr", 27).

Bazı İslâm âlimleri insanı olumsuz yönde etkileyen, onun fizyolojik veya psikolojik varlığında, yakınlarında, sevdiklerinde ya da servetinde hoşla gitmeyecek durumlar meydana getiren ve mutluluğunu bozan "zarar verme" fiilinin Allah'a nisbet edilmesinin İslâm'daki ulûhiyyet anlayışıyla bağdaşmayacağını savunurken dâr ismi üzerinde durmuşlardır. İbnü'l-Vezîr meseleye iki açıdan bakmıştır. Bir telakkisine göre, dâr ismi Kur'an'da ve Buhârî ile Müslim gibi en başta gelen hadis kaynaklarında yer almadığına göre bu ismin esmâ-i hüsnâdan kabul edilmesi gerekmez. İkinci bir yorumuna göre ise Allah'a nisbeti açısından dârrın, karşıtı olan nâfi'den bağımsız olarak düşünülmesi mümkün değildir. Şu halde dâr-nâfi' lafızları ikileme (tekrar) durumunda olup esmâ-i hüsnâ içinde ikisi bir arada "maddî-mânevi her şeyin mâlikî ve mutasarrıfı" (mâlikü'l-mülk) anlamını taşırlar (İşârü'l-ḥaḳ, s. 174). Kur'an'da Allah'a nisbet edilen zarar kavramı, "Allah eğer sana bir zarar verecek olsa onu kendisinin başka kimse bertaraf edemez" (Yûnus 10/107) örneğinde görüldüğü üzere, daima yüce yaratıcının yetkin kudretini ifade eden ve bu kudretin başkalarında bulunmadığını vurgulayan bir üslûpla dile getirilmiş, sürekli olarak şartlı ve alternatifli cümleler halinde kullanılmıştır. Dâr ile nâfi' isimleri arasında bulunan sıkı münasebet onların birlikte kullanılması sonucunu doğurur. Dâr ismi nâfi' kelimesinin aksine tek başına kullanılmaz. İbnü'l-Vezîr'in birinci yorumundan asıl anlaşılması gereken de bu olmalıdır. Buna göre zarar verme kavramı Kur'an'da ve bazı hadislerde Allah'a nisbet edilmekte, ancak müstakîl bir isim veya sıfat niteliği taşımamaktadır. Nitekim Ebû Abdullah el-Halîmî de Allah'ın tek başına nâfi' ismiyle anılmasının ise memnû olduğunu kaydeder (el-Minhâc, I, 206).

Allah'ın doksan dokuz ismi içinde "rahmân-rahîm" gibi anlamları birbirine çok yakın olanlar yanında "dâr-nâfi'", "kâbîz-bâsîr" (rızkı daraltan-genişleten), "muhyî-mümîr" (yaşatan-öldüren) gibi karşıt anlamlı ikileme şeklinde kullanılanlar da vardır. Bu sonuncular bir çelişkiyi değil, birbirinin zıddı veya alternatifli olan varlık ve olayların düzenli ve âhenkli işleyişinden ibaret bulunan kâinatın Allah ile

münasebetini dile getirir. Bu açıdan dâr ismi, "zarar veren" şeklinde değil "zarar verici olanları da dahil olmak üzere her şeyi yaratan, kâinatı karşılıklı etki-tepki münasebeti içinde düzenleyip yöneten" tarzında anlaşılmalıdır. Dâr bu muhtevası ile Allah'ın kevnî isimleri grubuna girer (ayrıca bk. NÂFİ').

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "drr" md.; *Lisânü'l-ʿArab*, "drr" md.; M. F. Abdülbâkî, *Muʿcem*, "drr" md.; *Müsned*, I, 176; III, 453; İbn Mâce, "Duʿâ", 10, "Aḥkâm", 17; Ebû Dâvûd, "Aḳẓiye", 31; Tirmizî, "Daʿâvât", 82, "Birr", 27; Halîmî, *el-Minhâc*, I, 205-206; Bağdâdî, *el-Esmâʿ ve's-şifât*, vr. 134^a-b; Gazzâlî, *el-Maḳşadü'l-esnâ* (Fazlûh), s. 156-157; Fahreddin er-Râzî, *Levâmîʿu'l-beyyînât*, s. 345-346; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûḥât*, IX, 157-158; İbnü'l-Vezîr, *İşârü'l-ḥaḳ ʿale'l-ḥalk*, Beyrut 1403/1983, s. 174.

BEKİR TOPALOĞLU

DÂR

(الدار)

Kur'an-ı Kerim'de sözlük anlamından başka çeşitli terkipler içinde mecazi mânalarda kullanılan bir kelime.

"Dönmek, dolaşım hareket ettiği noktaya gelmek" anlamındaki *devr* kökünden türeyen dâr sözlükte "büyük mesken, konak, şehir, yurt, vatan ve ülke" mânalarına gelir; en çok kullanılan çoğul şekli *diyâr* ve *dürdur*. *Dâreyn* ise "dünya ve âhiret" demektir. Kur'an-ı Kerim'de kırk sekiz yerde geçen dâr kelimesi bazı müfessirlere göre dört mânada kullanılmıştır. 1. Mesken (el-A'râf 7/78, 91); 2. Cennet (en-Nahl 16/30); 3. Cehennem (İbrâhim 14/28); 4. Medîne-i Münevvere (el-Haşr 59/9; bk. İbnü'l-Cevzî, s. 292).

Dâr bu örneklerin dışında âhiret kelimesiyle birlikte dokuz yerde kullanılmıştır. *Dârü'l-âhire* (âhiret yurdu, öbür yurt, en son ikamet edilecek yer) müminler için huzur, sükûn ve mutluluk dolu, ölümsüz bir hayat olarak ifade edilir (el-Bakara 2/94; el-En'am 6/32; el-A'râf 7/169; Yûsuf 12/109; en-Nahl 16/30; el-Kasas 28/77, 83; el-Ankebût 29/64; el-Ahzâb 33/29). *Dârü'l-âhirenin* karşıtı "*dârü'd-dünyâ*" olmakla birlikte bu terkip Kur'an'da geçmemekte ve daha çok *hayâtü'd-dünyâ* tabiri kullanılmaktadır. Kur'an'da âhiret yurdunun ve oradaki mutlulukların sonsuzluğu ve sürekliliği yanında dünya hayatının geçici ve kısa oluşu üzerinde durulur, dünya hayatı oyun ve eğlence-

ye benzetilir (bk. M. F. Abdülbâkî, s. 224-225). Bu kadar kısa olduğuna göre dünyaya hayatının, öbür hayatta *dârü's-selâm* (kurtuluş yurdu) diye ifade edilen cenneti hak etmek için çok iyi değerlendirilmesi gerekir. *Dârü'l-müttakîn*, *âkîbetü'd-dâr*, *ukbe'd-dâr* (eninde sonunda gidilecek yurt), *dârü'l-mükâme*, *dârü'l-karâr* (devamlı ikamet edilecek ülke), *dârü'l-huld* (ebediyet yurdu) tabirleri de cennet yerine kullanılmaktadır. Dünya hayatını peygamberlerin gösterdiği hak yolda değil de şeytanların peşine takılarak geçirenlerin âhiret yurdunda gidecekleri yer, *süü'd-dâr* (yurdun kötüsü) ve *dârü'l-bevâr* (helâk yurdu) olarak ifade edilen cehennemdir (bk. a.e., s. 264-265).

Dâr Hz. Peygamber'in hadislerinde de ha çok "mesken, yurt" anlamında, ayrıca Medine şehri için kullanılmıştır (bk. Wensinck, *Muʿcem*, "dvr" md.).

Bundan başka "ev, mesken, bina" anlamı çerçevesinde *dârülaceze*, *dârülfünûn*, *dârülhadis*, *dârülhikme*, *dârülkurrâ*, *dârüşsafaka*, *dârüşşifâ*, *dârülülüm* vb. müessese adlarında kullanılan dâr kelimesi, "ülke" anlamında da İslâm hukuku terimi olarak *dârüladl*, *dârülabğy*, *dârülharp*, *dârülişlâm* ve *dârüssulh* terkiplerinde yer almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "dâr" md.; *Lisânü'l-ʿArab*, "dvr" md.; M. F. Abdülbâkî, *Muʿcem*, s. 224-225, 264-265; Wensinck, *Muʿcem*, "dvr" md.; Mustafavî, *et-Taḥkîk*, "dvr" md.; *Müsned*, V, 326; VI, 71; Tirmizî, "İstiʿzân", 18; İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-aʿyûn*, s. 292; Tehânevî, *Keşşâf*, I, 466; Elmalılı, *Hak Dini*, I, 92, 423; VII, 4842; T. H. Weir, "Dârüsselâm", *İA*, III, 493, ayrıca bk. s. 479; G. Marçais, "Dâr", *El²* (İng.), II, 113.

İBRAHİM ÇELİK

DÂR

(الدار)

Âşığın canını verdiği idam sehпасı anlamında kullanılan divan edebiyatı remzi.

Arapça'da "ev, şehir, yer"; Farsça'da bu anlamların yanı sıra "ağaç, direk, idam sehпасı" mânasına gelen ve Türkçe'de her iki dildeki anlamları ile kullanılan dâr kelimesine ayrıca Sâsânîler döneminde İran'da ileri gelen kişiler için bir unvan olarak da rastlanmaktadır. Dâr kelimesi Fars edebiyatı ile Türk divan edebiyatında bir remiz olarak "idam sehпасı" anlamında tek başına veya terkiplerin içinde yaygın şekilde kullanılmıştır. Kelime Farsça'da esasen "ağaç" anlamına